

Veranderende vormen. Inventarisatie Instrumentaal/Vocaal Muziekonderwijs Noord- en Oost-Nederland

Imre Kruis en Evert Bisschop Boele

Lectoraat Kunsteducatie/Prins Claus Conservatorium,
Hanzehogeschool Groningen
ArtEZ Conservatorium Zwolle

Colofon

Tekst: Imre Kruis en Evert Bisschop Boele

Illustraties: Imre Kruis

Foto's voor- en achterkant: unsplash.com

Vormgeving: The Creative Hub, Canon | Hanzehogeschool Groningen

Uitgave: april 2023

Lectoraat Kunsteducatie i.s.m. ArtEZ Conservatorium

i.s.kruis@pl.hanze.nl

e.h.bisschop.boele@pl.hanze.nl

www.hanze.nl/kunsteducatie-onderzoek

www.artez.nl

Inhoudsopgave

1. Samenvatting	4
2. Aanleiding	5
3. Onderzoeksvragen en werkwijze	6
4. Aantal muziekscholen	8
5. Privé-aanbieders	14
6. Aanbod en doelgroepen	17
7. Tarieven en toegankelijkheid	21
8. Arbeidspositie muziekdocenten	24
9. Gemeentelijke ondersteuning	27
10. Conclusies	31
11. Vervolg	32
12. Verantwoording	33
Bijlage I: alle gevonden muziekscholen	34
Bijlage II: gemeenten die wel/niet/enigszins ondersteunen	36

1. Samenvatting

Onderzoekers van het lectoraat Kunsteducatie/het Prins Claus Conservatorium van de Hanzehogeschool Groningen voerden in samenwerking met het ArtEZ Conservatorium Zwolle een inventarisatie uit van aanbieders van naschools instrumentaal/vocaal muziekonderwijs binnen de provincies Fryslân, Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland en Flevoland.

In de genoemde provincies werden 175 muziekscholen gevonden die sterk van elkaar verschillen qua grootte en organisatievorm. In een steekproef in de gemeenten Groningen, Midden-Drenthe en Smallingerland vonden we daarnaast 167 privé-aanbieders die bij elkaar lesgeven op 49 verschillende instrumenten. De gemiddelde lestarieven lopen uiteen van € 37,28 per uur in Fryslân tot € 45,69 in Flevoland. Inwoners van minder stedelijk gebied moeten verder reizen naar een muziekschool of -docent.

Bij 17% van de gevonden muziekscholen zijn muziekdocenten in dienst. Muziekdocenten die als zzp'er actief zijn verdienen gemiddeld € 41,20 euro per uur, dat is minder dan de verschillende geadviseerde tarieven. Er is een tekort aan muziekdocenten aan het ontstaan, vooral in de regio. 54 van de 122 gemeenten binnen het zoekgebied ondersteunen naschools muziekonderwijs financieel binnen hun gemeenten. Binnen deze gemeenten betalen muziekleerlingen gemiddeld € 5,50 minder per uur en verdienen zzp-docenten gemiddeld bijna € 11,- meer per uur dan in gemeenten die het ondersteunen van naschools muziekonderwijs niet tot hun taak rekenen.

We kunnen concluderen dat er in de sector naschoolse muzikeducatie veel muziekdocenten werken en er nog steeds veel muziekscholen zijn. Wel zijn de verschijningsvormen veranderd. Hoewel er dus op dit moment geen sprake is van de veelbesproken 'kaalslag', zijn er wel degelijk serieuze zorgen voor wat betreft de financiële toegankelijkheid en bereikbaarheid van aanbod, met name in minder stedelijk gebied, en ook rond de honorering van docenten en de aanwas van nieuwe docenten.

De inventarisatie nodigt uit tot het doen van vervolgonderzoek naar hoe we naschoolse muzikeducatie zo kunnen vormgeven dat het past bij het karakter van deze tijd, dat de toegankelijkheid voor iedereen gewaarborgd is, en dat er sprake is van goede arbeidsvoorwaarden voor muziekdocenten.

2. Aanleiding

In september 2022 publiceerden we de Inventarisatie Instrumentaal/Vocaal Muziekonderwijs Noord-Nederland met daarin de aantallen muziekscholen binnen de provincies Groningen, Friesland en Drenthe. Ook in dat rapport: een samenvatting van hoe een aantal door ons geïnterviewde muziekscholen tegen het veld aankijkt. Welke uitdagingen komen zij tegen en wat is het perspectief?

Door de focus op georganiseerde verbanden van muziekdocenten kregen we maar een deel van het werkveld in beeld. Er zijn immers veel muziekdocenten die zelfstandig muzieklessen aanbieden zonder aangesloten te zijn bij een muziekschool. Dat leidde tot een tweetal vervolgvragen: uit hoeveel docenten bestaat deze groep? En welke kijk hebben deze privé-aanbieders op naschools muziekonderwijs in Noord-Nederland? In dit rapport vullen we onze inventarisatie van muziekonderwijs in georganiseerde verbanden aan met een eerste antwoord op die twee vragen.

Een andere vervolgvraag die onze inventarisatie binnen de drie noordelijke provincies opriep was hoe het gesteld is met het aantal muziekscholen in de rest van Nederland. In samenwerking met het ArtEZ Conservatorium, met locaties in Zwolle, Arnhem en Enschedé, hebben we als vervolg nu ook de provincies Overijssel, Gelderland en Flevoland doorzocht. Zodoende kunnen we, als het gaat om muziekscholen, een beeld schetsen van zowel Noord- als Oost-Nederland.

We hopen met deze tweede, uitgebreide versie van deze inventarisatie een verdere bijdrage te leveren aan discussies over de inrichting van naschools muziekonderwijs in Nederland.

3. Onderzoeksvragen en werkwijze

Dit rapport geeft antwoord op twee onderzoeksvragen. De eerste is: ‘Welke instituten verzorgen er in Noord- en Oost-Nederland naschoolse muzieklessen? Hoe zijn deze instituten georganiseerd en hoe ziet het cursusaanbod eruit? En hoe kijkt een aantal betrokkenen uit deze instituten aan tegen de ontwikkelingen in het veld?’. Nieuw in deze tweede versie van dit rapport is het overzicht van Oost-Nederland. De tweede vraag, die in de eerste versie van het rapport niet aan de orde kwam, luidt: ‘Welke privé-aanbieders verzorgen er in Noord-Nederland naschoolse muzieklessen en hoe ziet dat aanbod eruit? En hoe kijkt een aantal van die privé-aanbieders aan tegen de ontwikkelingen in het veld?’

Georganiseerde aanbieders

De eerdere inventarisatie van muziekscholen in de drie noordelijke provincies bestond uit een zoektocht op internet naar muziekscholen. Op eenzelfde wijze hebben we nu de provincies Flevoland, Gelderland en Overijssel doorzocht. Gebruikte zoektermen waren combinaties van ‘muziekles’ of ‘muziekschool’ gevolgd door de naam van de gemeente of plaatsnaam. Naar aanleiding van de eerste inventarisatie uit september 2022 ontvingen we een aantal aanvullingen van muziekscholen zelf. Deze hebben we verwerkt en de gegevens zijn samengevoegd met de nieuwgevonden muziekscholen uit de provincies Flevoland, Gelderland en Overijssel.

Privé-aanbieders

Een complete inventarisatie van alle privé-aanbieders in de zes noordelijke en oostelijke provincies was niet realistisch in de tijd die we voor deze inventarisatie hebben uitgetrokken. Daarom hebben we ervoor gekozen een inventarisatie van privé-aanbieders te doen in drie noordelijke gemeenten die sterk van elkaar verschillen qua stedelijkheid: Groningen, Smallingerland en Midden-Drenthe. De verleiding is groot om op basis hiervan iets te willen zeggen over muziekonderwijs in gemeenten van verschillende mate van stedelijkheid in het algemeen maar daarvoor is onze steekproef te klein. We beschrijven alleen wat we hebben aangetroffen in de drie gemeenten zonder deze te veel met elkaar te vergelijken.

Het in kaart brengen van privé-aanbieders is minder eenvoudig dan een zoektocht naar muziekscholen omdat individuele aanbieders in veel gevallen minder zichtbaar zijn. We hebben proberen te denken als potentiële klanten en zijn de zoektocht vooral via internet begonnen. Naast het zoeken op termen als ‘vioolles Groningen’ of ‘gitaarles Beilen’ hebben we een aantal websites doorzocht waarop docenten kunnen aanbieden zoals www.kiesjedocent.nl, www.muziekonderwijs.nl, www.schoolofmusic.nl en www.marktplaats.nl. Ook de websites van de European Piano Teachers Association (EPTA) en European String Teachers Association (ESTA) zijn doorzocht op aanbieders actief binnen de drie gemeenten. Tenslotte is er nog een groep muziekdocenten die niet online te vinden is en uitsluitend werkt met mond-op-mond reclame. Door verwijzing via onder meer het netwerk van het conservatorium hebben we een aantal van deze docenten kunnen vinden.

Perspectieven op de ontwikkelingen in het veld

Met de lijst van scholen en privé-aanbieders in de hand zijn er gesprekken gevoerd met instituten en docenten om een antwoord te krijgen op de minder cijfermatige vragen die we hadden. De instituten die we interviewden voor deze inventarisatie waren bijna allemaal gevestigd in de provincies Flevoland, Gelderland en Overijssel. Voor onze eerdere inventarisatie spraken we namelijk al 12 scholen uit de drie noordelijke provincies. De privé-

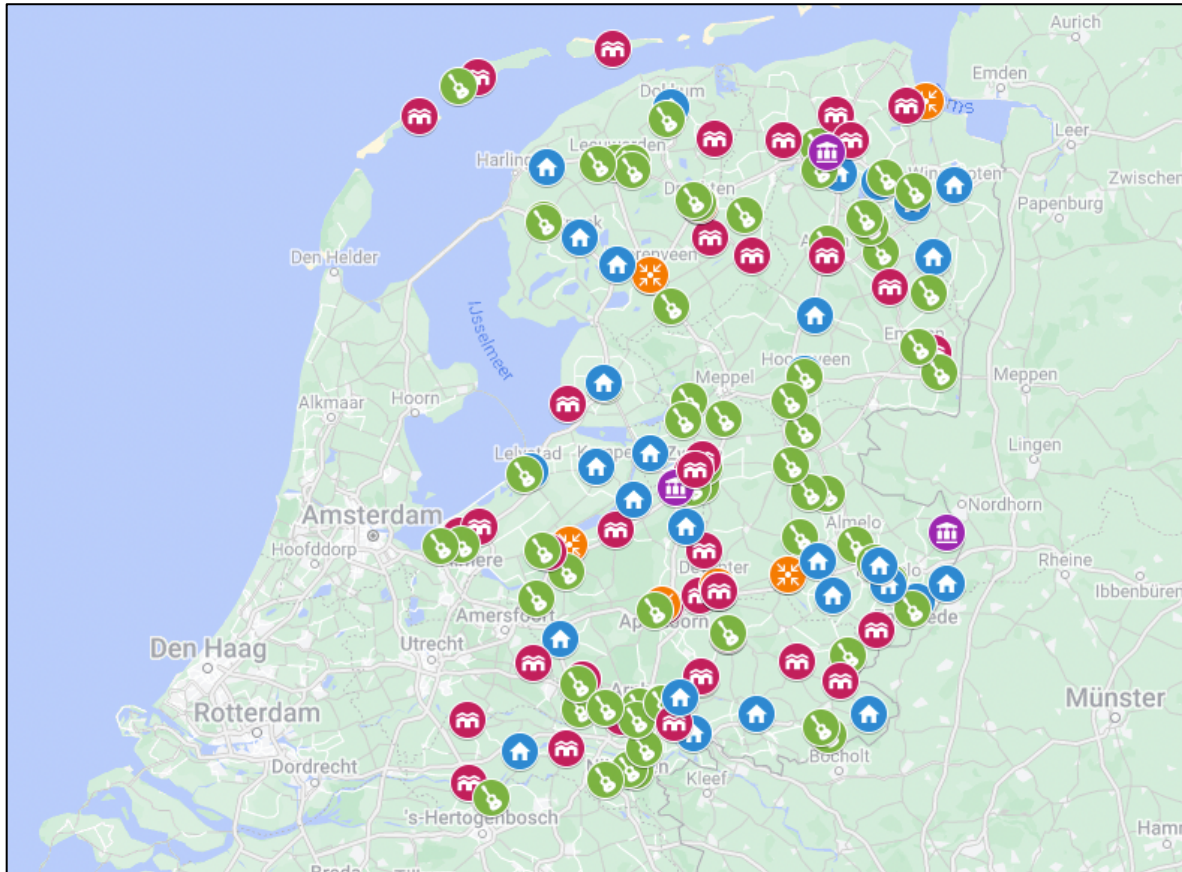
aanbieders die we spraken zijn actief binnen de gemeenten Groningen, Smallingerland en Midden-Drenthe. Het vinden van personen die mee wilden werken aan het deze inventarisatie door middel van een interview kostte ons bij privé-aanbieders meer moeite dan bij de muziekscholen.

Definitie van muziekles

Voor we vertellen hoeveel muziekscholen we hebben gevonden, moeten we nog iets zeggen over de bril waardoor we bij het inventariseren naar Noord- en Oost-Nederland hebben gekeken. Wat verstaan we eigenlijk onder muziekles anno 2023? Wat tellen we mee en wat niet? Wanneer we in dit rapport spreken over aantallen muziekscholen en privé-aanbieders, dan hebben we het wat ons betreft over alle vormen van muziekles die na schooltijd plaatsvinden: aanbieders van zowel de individuele les als groepslessen, AMV en bandcoaching. Ook hip-hop werkplaatsen en dj-sessies zien we als naschools instrumentaal/vocaal onderwijs. Het zijn in veel gevallen situaties waar veel geleerd wordt maar die niet iedereen direct als 'les' zou herkennen. Het in kaart brengen van dit netwerk is niet zo eenvoudig en we werden daarbij geconfronteerd met de beperkingen die onze eigen achtergrond, namelijk die van het conservatorium, met zich meebrengt. Wanneer we lokale situaties met elkaar wilden vergelijken konden we niet anders dan de blik wat vernauwen en bijvoorbeeld de individuele les als referentiekader te nemen. Dit terwijl we weten dat de praktijk er op heel veel plaatsen anders uit ziet. De blik van dit rapport is dus afwisselend wat breder en wat nauwer en we proberen steeds per hoofdstuk aan te geven hoe dat zit.

4. Aantal muziekscholen

In de eerdere inventarisatie Instrumentaal/Vocaal muziekonderwijs die we deden in de provincies Groningen, Friesland en Drenthe vonden we 56 aanbieders. We hebben op dezelfde wijze de provincies Flevoland, Gelderland en Overijssel doorzocht en de gegevens uit de drie noordelijke provincies bijgewerkt op basis van aanvullingen en opmerkingen die we ontvingen. In totaal vonden we in de bovenste helft van Nederland 175 muziekscholen. Lezers van de digitale versie van dit rapport kunnen de interactieve kaart met daarop alle gevonden scholen benaderen via [deze link](#).

Figuur 1 Muziekscholen in de regio's Noord- en Oost-Nederland

De definitie van muziekschool voor deze inventarisatie luidt: een plek waar 2 of meer docenten naschoolse muzieklessen verzorgen. Er zijn ook zelfstandige aanbieders die hun privépraktijk een muziekschool noemen maar die vallen buiten dit deel van de inventarisatie. Privé-aanbieders die een huishouden vormen en hun lessen gezamenlijk presenteren op een website zijn wel meegerekend. Wanneer we muziekscholen waarin slechts 2 mensen lesgeven niet meetellen, dan vallen er 21 muziekscholen af en zijn het er 154.

Muziekverenigingen in de HaFaBra sector met een eigen opleiding hebben we niet meegeteld als muziekschool. Samen met de niet getelde privé-aanbieders zijn er dus veel meer dan 175 plekken waar muziekles wordt gegeven. In de gevallen waarin een muziekvereniging de opleiding heeft uitbesteed aan een kunstencentrum of collectief komt deze wel terug in deze inventarisatie. Ook telden we een aantal 2e-lijns aanbieders: stichtingen die muzieklessen aanbieden via verenigingen in de HaFaBra sector. We hebben de gevonden muziekscholen verdeeld in de volgende 5 categorieën.

1. Het kunstencentrum

Binnen deze organisatie werken muziekdocenten onder een manager of directeur. Docenten zijn in dienst of zzp'er. Veel administratieve taken zijn de docenten uit handen genomen. Er is ook ander ondersteunend personeel aanwezig en vaak heeft de organisatie een taak richting het binnenschools onderwijs. Meestal worden er ook lessen verzorgd in andere disciplines dan muziek zoals dans, theater en beeldende kunst. In de zes doorzochte provincies bestaan 34 van deze instituten. Ze worden allen ondersteund door de gemeente. Kunstencentra die geen naschools muziekonderwijs aanbieden hebben we niet meegeteld.

2. Het collectief

Dit is een coöperatie of vereniging waarin men in veel gevallen nadat een kunstencentrum ophield te bestaan, een manier heeft gevonden om samen te blijven werken. Maar er zijn ook collectieven die niet naar aanleiding van het wegvallen van een muziekschool ontstaan zijn. Dit model heeft vaak een bestuur en/of dagelijkse leiding. Er zijn gemeenschappelijke voorspeelavonden maar de docenten hebben veel vrijheid. Meestal brengt het instituut het lesgeld in rekening bij de leerlingen en factureren de docenten naar het instituut. Soms is er ondersteuning door de gemeente. 45 muziekscholen vallen binnen deze categorie.

3. De privéschool

Deze vorm is in veel gevallen begonnen door een individuele docent. Na verloop van tijd kwamen daar een of meer docenten bij om meer verschillende instrumenten of meer lessen op hetzelfde instrument aan te kunnen bieden. Er is geen ondersteuning door de gemeente. Het belangrijkste verschil met de scholen uit de categorie 'collectief' is dat één iemand de leiding heeft. Meestal is dat de docent die de school begon. 82 van de onderzochte instituten vallen binnen deze categorie. Binnen de vijf door ons geformuleerde categorieën is het onderscheid tussen het collectief en de privéschool het minst duidelijk. De kans bestaat dat we scholen als privéschool hebben geteld op plaatsen waar men zelf van mening is dat het om een collectief gaat en andersom.

4. De netwerkorganisatie

Een lokale (vaak door de gemeente ondersteunde) instelling vermeldt op de website een zo compleet mogelijk overzicht van lokale privé-aanbieders. Deze privé-aanbieders huren in de meeste gevallen een lokaal bij deze instelling. Over de vraag of dit muziekscholen zijn, zijn de meningen vooral onder muziekdocenten verdeeld. Strikt genomen zijn de organisaties zelf geen aanbieders van muziekles maar het zijn wel fysieke plekken waar meerdere docenten bij elkaar komen en waar muziekles wordt aangeboden. We hebben de netwerkorganisaties in deze inventarisatie wel meegeteld als muziekschool, dit in tegenstelling tot de eerste editie van onze inventarisatie. We zien de netwerkorganisatie als een nieuwe organisatievorm die geregeld voorkomt en die in veel gevallen verder gaat dan alleen het verhuren van lokalen.

We vonden 12 van deze organisaties die verschillend zijn van opzet. In twee gemeenten wordt het makelaarschap gecombineerd met een stimuleringsbijdrage of persoonlijk cultuurbudget dat elke inwoner kan inzetten voor (korting op) lessen bij de privé-aanbieders aangesloten bij de netwerkorganisaties. Niet alle netwerkorganisaties beschikken over een eigen gebouw. Is er geen gebouw en ook geen ondersteuning van de gemeente, dan hebben we de organisaties niet meegeteld omdat we ze niet zien als muziekschool maar als website.

5. De 2e-lijns aanbieder

We vonden drie stichtingen die muzieklessen aanbieden via verenigingen in de HaFaBra sector. Niet de leerlingen maar de verenigingen hebben contact met deze organisatie die de docenten aanbiedt aan de vereniging. De docenten werken in de meeste gevallen als zzp'er voor de organisatie en zijn in sommige gevallen in dienst.

Tabel 1: Aantal muziekscholen per categorie

	Drenthe	Flevoland	Fryslân	Gelderland	Groningen	Overijssel	Totaal
Kunstencentrum	1	3	4	12	7	7	34
Collectief	3	4	6	17	7	8	45
Privéschool	9	5	15	20	13	20	82
Netwerkorganisatie	1		2	4	1	3	12
2 ^e -lijns aanbieder				1	1	1	3
Totaal	14	12	27	54	29	39	175

Rechtsvormen

We vonden 10 verschillende rechtsvormen. We vonden veel stichtingen en eenmanszaken. De rechtsvorm eenmanszaak lijkt in tegenspraak met het begrip muziekschool waar meerdere mensen werken maar komt in de praktijk toch veel voor. In deze gevallen is de naam van de muziekschool bij de Kamer van Koophandel gekoppeld aan de eenmanszaak van de eigenaar van de school. De docenten werkzaam bij de muziekschool hebben ook een eenmanszaak en factureren naar de eigenaar of rechtstreeks naar de leerlingen. De meeste kunstencentra zijn stichtingen. Collectieven zijn er in veel verschillende vormen zoals de stichting, vereniging en coöperatie. Binnen een vereniging is het niet toegestaan om prijsafspraken te maken en moet iedere docent een eigen tarief bepalen. Het Clockhuys in Haren is als enige muziekschool nog onderdeel van de gemeente. Het proces dat moet leiden tot verzelfstandiging is inmiddels ingezet.

Tabel 2: Aantal muziekscholen per rechtsvorm

Rechtsvorm	2e lijns aanbieders	Collectieven	Kunsten-centra	Netwerk-organisaties	Privéscholen	Totaal
B.V.					3	3
Coöperatie	1	5			1	7
Eenmanszaak					51	51
Geen		3		1	1	5
Kerkgenootschap					1	1
Maatschap		2				2
Onbekend		2				2
Onderdeel gemeente			1			1
Stichting	2	21	33	10	3	69
V.O.F.		3			22	25
Vereniging		9				9
Totaal	3	45	34	11	82	175

Aantal docenten werkzaam bij een muziekschool

We hebben een schatting gemaakt van het aantal docenten dat in totaal werkzaam is bij een muziekschool in de zes provincies. Hiervoor hebben we per instituut het aantal muziekdocenten geteld dat er op de website en in jaarverslagen te vinden was. Het aantal docenten is een schatting omdat het goed zou kunnen dat de informatie op de websites niet in elk geval klopt. Wellicht zijn er docenten bijgekomen of gestopt maar is dat nog niet verwerkt op de website. In sommige gevallen zijn er docenten werkzaam bij meerdere instituten. Deze docenten zijn in de onderstaande tabel twee keer meegeteld. We vonden in totaal 2319 docenten die werkzaam zijn bij muziekscholen in Noord- en Oost-Nederland. Wat we niet weten is hoeveel FTE deze docenten gezamenlijk vertegenwoordigen. Veel muziekdocenten werken maar een dag in de week of zelfs minder voor een instituut.

Tabel 3: Aantal docenten werkzaam bij een muziekschool per categorie

	Drenthe	Flevoland	Fryslân	Gelderland	Groningen	Overijssel	Totaal
Kunstencentrum	10	66	135	260	161	250	882
Collectief	34	42	67	281	119	130	673
Privéschool	37	27	96	147	58	169	534
Netwerkorganisatie	14		38	89	20	36	197
2e lijns aanbieder				13	6	14	33
Totaal	95	135	336	790	364	599	2319

Het grootste aantal muziekscholen en muziekdocenten werkzaam bij een muziekschool is te vinden in Gelderland. Dit is ook de provincie met verreweg het grootste aantal inwoners. Houden we rekening met het aantal inwoners per provincie (cijfers CBS januari 2022), dan kunnen we iets zeggen over de muziekschool- of docentdichtheid. In de provincie Groningen is deze het hoogste: een muziekschool per 20.351 inwoners en een muziekschooldocent per 1621 inwoners. Gelderland heeft met een school op 39.083 inwoners de laagste muziekschooldichtheid. In Drenthe is de docentdichtheid het laagste: een per 5239 inwoners.

Tabel 4: Dichtheid van muziekscholen en docenten per provincie

Provincie	Aantal inwoners per muziekschool	Aantal inwoners per docent
Groningen	20.351	1621
Fryslân	24.223	1946
Overijssel	30.049	1956
Drenthe	35.553	5239
Flevoland	36.231	3221
Gelderland	39.083	2671
Totaal	31.031	2342

Grootte

We hebben geen beschikking over de leerlingenaantallen van de gevonden muziekscholen. Om toch iets te kunnen zeggen over de grootte van een muziekschool gebruiken we daarom de docentenaantallen. Bij 58 instituten werken 2 tot 5 docenten, we noemen dit een klein instituut. Bij 60 instituten van gemiddelde grootte werken 6 tot 15 docenten. 57 instituten noemen we groot. Bij deze instituten werken 16 of meer

muziekdocenten. Het gemiddeld aantal docenten werkzaam bij een muziekschool is 13. De scholen die we klein, middel of groot noemen lijken evenredig verdeeld over het totaal aantal. In Gelderland, de provincie met het grootste aantal inwoners, zijn de muziekscholen gemiddeld groter. In Drenthe, de provincie met het laagste aantal inwoners, zijn de scholen gemiddeld kleiner.

Tabel 5: Grootte muziekscholen (aantal docenten)

	Drenthe	Flevoland	Fryslân	Gelderland	Groningen	Overijssel	Totaal
Klein (2-5)	8	4	11	9	12	14	58
Middel (6-15)	5	4	10	23	7	11	60
Groot (16+)	1	4	6	22	10	14	57
Totaal	14	12	27	54	29	39	175

Stad en platteland

We hebben gepoogd een vergelijking te maken van het aantal muziekscholen in stedelijk en minder stedelijk gebied. Eenvoudig is dat niet omdat er verschillende manieren zijn om te bepalen of een omgeving wel of niet stedelijk is. We hebben gekeken naar gemeenten die volgens het CBS in meer of mindere mate stedelijk zijn. Het CBS hanteert hiervoor vijf stedelijkheidsklassen die afhangen van de bevolkingsdichtheid van een gebied: zeer, sterk, matig, weinig en niet stedelijk. Een gemeente is volgens het dus CBS niet eenvoudigweg 'stedelijk of niet stedelijk'. Wel publiceert men jaarlijks hoeveel inwoners er per gemeente wonen in gebieden die voldoen aan de vijf categorieën.

Binnen ons zoekgebied zijn er 13 gemeenten waarbinnen meer dan 50% van de inwoners woont in zeer of sterk stedelijk gebied: Nijmegen, Arnhem, Enschede, Groningen, Zwolle, Wageningen, Apeldoorn, Hengelo, Almere, Leeuwarden, Ede, Culemborg en Lelystad. Een aantal gemeenten die je stedelijk zou kunnen noemen zoals bijvoorbeeld Deventer en Assen vallen buiten deze definitie. Er is binnen deze gemeenten wel stedelijk gebied maar omdat er binnen de gemeentegrenzen ook veel mensen in het buitengebied wonen, valt het percentage stedelijk gebied in de gemeente lager uit dan 50%. Hier lopen we dus aan tegen de beperkingen van het denken in gemeenten.

De 13 gemeenten die volgens de bovenstaande definitie stedelijk zijn, tellen samen 1.730.201 inwoners, 32% van de inwoners uit ons zoekgebied. Binnen deze gemeenten vonden we 62 muziekscholen en dat is 35% van het totaal aantal. In 81 gemeenten uit het doorzochte gebied woont meer dan 50% van de inwoners in weinig tot niet stedelijk gebied. Het gaat om 2.603.301 inwoners, 48% van het inwoneraantal van de 6 provincies samen. Binnen deze gemeenten zijn 69 muziekscholen actief. Dat is 39% van het totaal aantal. Conclusie: de 32% inwoners die woonachtig is in sterk tot zeer stedelijk gebied, heeft binnen de eigen gemeente toegang tot 35% van de muziekscholen. De 48% inwoners, woonachtig in weinig tot niet stedelijk gebied heeft binnen de eigen gemeente toegang tot 39% van de muziekscholen.

Tabel 6: Aantal muziekscholen in stedelijk en niet stedelijk gebied

	Aantal gemeenten	Aantal inwoners	Percentage inwoners	Aantal muziekscholen	Percentage muziekscholen
Gehele zoekgebied	122	5.459.085	100%	175	100%
Zeer of sterk stedelijk gebied	13	1.730.201	32%	62	35%
Weinig tot niet stedelijk gebied	81	2.603.301	48%	69	39%

Wanneer het aantal muziekscholen per hoofd van de bevolking in de stad en de regio gelijk zou zijn, dan zou je in de regio al verder moeten reizen om een muziekschool te bereiken dan in de stad. Net zoals je in minder stedelijke omgeving over het algemeen verder moet reizen voor een supermarkt of huisarts dan in een stad omdat de bevolkingsdichtheid nu eenmaal lager is. Daar komt vervolgens bovenop dat het aantal scholen per hoofd van de bevolking lager ligt (39% van de scholen voor 48% van de inwoners) wat de reistijd nog verder vergroot. Het zou kunnen dat er in de regio juist meer privé-aanbieders actief zijn wat dit effect te niet doet, maar wij hebben geen aanwijzingen dat dat het geval is.

5. Privé-aanbieders

In onze eerder gepubliceerde inventarisatie lag de focus op muziekscholen en collectieven. Daarnaast bestaat er een uitgebreid circuit van privé-aanbieders van muziekles; docenten die zelfstandig opereren in het naschools muziekonderwijs. Om een completer beeld te schetsen van het werkveld is het nodig ook deze groep aanbieders te inventariseren. We vonden in ons beperkte zoekgebied van drie gemeenten 167 privé-aanbieders maar kunnen met zekerheid zeggen dat onze zoektocht geen volledig overzicht heeft opgeleverd. We hebben er omwille van de beschikbare tijd voor gekozen om drie gemeenten te doorzoeken die sterk van elkaar verschillen qua stedelijkheid.

Gemeente Groningen

De gemeente Groningen kent naast de stad Groningen sinds 2019 de kernen Haren en ten Boer. Het aantal inwoners van de gemeente Groningen op 1 januari 2022 is 234.950. In Groningen zijn 19 instituten die vallen binnen onze definitie van muziekschool. Twee daarvan, Vrijdag in Groningen en CKC 't Clockhuys in Haren, zijn door de gemeente ondersteunde kunstencentra. Het collectief Muziekhuis 050 is de derde grote speler. Daarnaast zijn er 5 middelgrote collectieven met 6 tot 15 docenten en 10 kleine muziekscholen. Ten slotte is er de stichting SMO die muziekonderwijs verzorgt in opdracht van muziekverenigingen in de stad en de regio. Groningen kent een conservatorium en verschillende concertzalen.

Gemeente Smallingerland:

De grootste kern binnen de gemeente Smallingerland is Drachten met 45.212 inwoners. De dorpen Oudega, Opeinde, Boornbergum, Drachtstercompagnie en Rottevalle zijn ook onderdeel van de gemeente. Binnen de gemeente Smallingerland wonen op 1 januari 2022 55.895 inwoners. Veel lessen in Drachten worden gegeven in De Lawei, het theater waar tot vlak na de oplevering van het nieuwe gebouw in 2015 ook kunstencentrum De Meldij was gevestigd. Nu De Meldij niet meer bestaat, functioneert De Lawei als netwerkorganisatie. Privé-aanbieders kunnen er een lesruimte huren. Naast De Lawei bestaan er in Smallingerland de muziekscholen Drumschool Drachten, The Groove Factory en Elzer Educatie. Deze laatste is met ongeveer 300 muziekleerlingen de grootste aanbieder van de gemeente.

Gemeente Midden-Drenthe:

De gemeente Midden-Drenthe kent meerdere kleine kernen waarvan Beilen, Smilde en Westerbork de grootste zijn. Het aantal inwoners van Midden-Drenthe op 1 januari 2022 is 33.689. In Beilen staat de enige muziekschool binnen de gemeente: De Muzentuin, een niet door de gemeente ondersteunde school waar naast 10 muziekdocenten ook theater- en beeldende docenten als zzp'er werken.

Aantal privé-aanbieders

Zoals eerder opgemerkt is het onderscheid tussen een zelfstandige docent en een muziekschool niet altijd duidelijk vast te stellen. Veel muziekscholen zijn collectieven bestaande uit zelfstandig opererende docenten. Voor deze inventarisatie beschouwen we een muziekdocent als zelfstandig opererend wanneer deze op persoonlijke titel leerlingen werft. Het kan zijn dat dezelfde docent daarnaast ook nog binnen dezelfde gemeente leerlingen werft via een collectief of in dienst is van een muziekschool. Zodoende zijn er drie varianten mogelijk:

- De docent is verenigd: aangesloten bij een collectief of privéschool of in dienst van een muziekschool,

- de docent is zelfstandig en werft alleen op persoonlijke titel,
- of beiden. Dezelfde docent is privé-aanbieder en ook actief binnen een collectief.

Binnen de gemeenten Groningen en Smallingerland is het merendeel van de docenten als privé-aanbieder actief. In Midden-Drenthe is het merendeel verenigd.

Tabel 7: Muziekdocenten in gemeente Groningen, Midden-Drenthe en Smallingerland

	Groningen	Midden-Drenthe	Smallingerland	Totaal*
Verenigd	92 (40%)	10 (67%)	14 (35%)	115 (41%)
Zelfstandig	136 (60%)	5 (33%)	26 (65%)	165 (59%)
Waarvan ook verenigd	39	2	5	45
Totaal	228	15	40	280

* Drie docenten zijn binnen twee van de onderzochte gemeenten actief. In het totaal tellen deze maar één keer mee.

Verenigd of zelfstandig

We interviewden voor deze inventarisatie 6 zelfstandig opererende docenten. De docenten die we spraken hebben op één na allemaal ervaring bij een muziekschool. Het is niet zo dat we de te interviewen docenten daarop hebben uitgekozen. De redenen om zelfstandig te werken lopen uiteen. Voor een van de geïnterviewden was het vanuit een behoefte aan meer vrijheid een bewuste keuze om te vertrekken bij een instituut. In veel andere gevallen hield een instituut op te bestaan en werken de docenten nu zelfstandig zonder dat ze daar bewust voor gekozen hebben. Een andere docent heeft altijd al zelfstandig lesgegeven.

De docenten die voorheen bij een instituut werkten gaven aan het 'muziekschoolgevoel' wel te missen. Alle docenten lijken ondanks het feit dat ze zelfstandig opereren de samenwerking met anderen wel op te zoeken. De samenwerking kan dan bestaan uit het samen werven, het gezamenlijk organiseren van een open dag of voorspeelavond. Veel zelfstandig opererende docenten zijn actief op meerdere locaties. Soms wordt een lespraktijk aan huis gecombineerd met lessen in schoolgebouw of buurthuis. We spraken docenten die op 3 of 4 verschillende locaties werken.

Opleiding

De meeste docenten communiceren de genoten opleiding op hun website. Hieruit volgt onderstaand overzicht.

Tabel 8: Opleidingsniveau muziekdocenten

Opleiding	Aantal	%
Conservatorium	234	84%
MBO Muziekopleiding	5	2%
Academie voor Popcultuur	8	3%
Overige kunst- of docentenopleiding	4	1%
Overige opleidingen	17	6%
Opleiding onbekend	12	4%
Totaal	280	

Onder overige kunst- of docentenopleidingen vonden we de theateracademie, Soundacademy, de opleiding muziektheater en de PABO. Onder overige opleidingen vallen opleidingen die niets met kunst te maken hebben. 4 docenten zijn op dit moment nog bezig met hun conservatoriumopleiding. De overige 230 docenten hebben hun conservatoriumopleiding afgerond.

Voor het verzorgen van muzieklessen is geen diploma nodig. Het is een vrij beroep. Toch heeft het grootste deel van de actieve muziekdocenten (89%) een muziekopleiding gevolgd. Onder de docenten zonder conservatorium- of docenten opleiding bevinden zich gevorderde amateurs maar ook docenten die lesgeven in een vak waarvoor nog geen (of pas sinds kort) muziekopleidingen bestaan zoals saz, djembé of DJ. Wanneer we de docenten met een conservatoriumopleiding uitlichten zien we de volgende verdeling naar afstudeerrichting.

Tabel 9: Afstudeerrichting van muziekdocenten met een conservatoriumopleiding

Afstudeerrichting	Aantal	Percentage
Klassiek	136	58%
Jazz & Pop	76	32%
Klassiek en Jazz & Pop	4	2%
Docent Muziek	12	5%
C&M	3	1%
Muziektherapie	1	
Popacademie	1	
Wereldmuziek	1	
Totaal	234	

Het grootste deel van de docenten met een conservatoriumachtergrond volgde de klassieke opleiding. Onder Jazz & Pop vallen in de bovenstaande tabel naast docenten die de opleiding Jazz & Pop hebben gevolgd ook de docenten die de Jazz opleiding in Groningen volgden, alumni van een popacademie aan het conservatorium en docenten die de voormalige opleiding 'Lichte Muziek', een voorloper van deze opleidingen voltooiden. C&M staat voor Compositie en Muziekproductie, een opleiding van het Prins Claus Conservatorium.

6. Aanbod en doelgroepen

Genre

17 muziekscholen richten zich op klassieke muziek. 45 scholen richten zich op pop, jazz, en/of wereldmuziek, bijvoorbeeld door zichzelf popschool te noemen. De overige 114 scholen bieden beide stijlen aan. Logischerwijs wordt er onder privé-aanbieders veel minder vaak beide stijlen aangeboden.

Tabel 10: Genre aanbod muziekscholen en privé-aanbieders

Genre	Muziekscholen	Privé-aanbieders
Klassiek	17 (10%)	79 (47%)
Pop, jazz en wereldmuziek	45 (26%)	71 (43%)
Beiden	113 (65%)	17 (10%)

Wanneer je je afvraagt waar je als klant terecht kunt voor de verschillende stijlen is het goed om de categorie 'beiden' bij beide stijlen op te tellen. Dan volgt onderstaand overzicht. Bij 90% van de muziekscholen kun je terecht voor pop, jazz en wereldmuziek en bij 74% van de muziekscholen kun je terecht voor klassieke muziek. Onder privé-aanbieders zijn juist net iets meer klassieke docenten te vinden.

Tabel 11: Genre aanbod muziekscholen en privé-aanbieders

Genre	Muziekscholen	Privé-aanbieders
Klassiek	130 (74%)	96 (57%)
Pop, jazz en wereldmuziek	158 (90%)	88 (55%)

We zien dat zang, piano en gitaar afhankelijk van de grootte van de muziekschool soms nog gescheiden worden aangeboden door aparte docenten met een focus op klassieke of popmuziek. Maar er moet gezegd dat het onderscheid klassiek/pop, hoewel op conservatoria soms nog duidelijk aanwezig, in de amateurwereld veel minder sterk te vinden is. Een instrument als viool roept bij veel mensen wellicht klassieke associaties op maar 'vioolschool' zegt in principe nog niets over welk genre er in de praktijk in de les wordt gespeeld. Uit ervaring weten we dat leerlingen vaak kiezen voor een instrument zonder daarbij al een genre in hun hoofd te hebben. Het is daarom misschien te kort door de bocht om scholen of docenten als klassiek of pop te bestempelen.

Het aantal gevonden muziekscholen dat (ook) wereldmuziek aanbiedt is beperkt. In Groningen is het mogelijk om saz te leren spelen. We vonden ook djembélessen en een aanbieder die zich richt op folkmuziek met instrumenten als de bodhrán en tin whistle. Ook hierbij een nuance. We krijgen de indruk dat het aanbod aan lessen wereldmuziek minder goed te vinden is omdat het plaatsvindt binnen een minder formeel netwerk. Binnen Bab ad-Daar bijvoorbeeld, onderdeel van NITE (Noord Nederlands Toneel + Club Guy & Roni) in Groningen, zijn verschillende muzikanten actief die ook lesgeven. Het lesaanbod is echter niet te vinden op een website omdat men via mond-op-mond reclame aan leerlingen komt.

Ook voor lessen binnen het genre hiphop lijkt het anders te werken. Er bestaat niet altijd wekelijkse instrumentale/vocale les op een vaste dag en tijd. Er wordt in deze scene veel informeel en in korte ad hoc-activiteiten geleerd en onderwezen, vaak onder het motto 'each one teach one'. Deze activiteiten zijn meestal

niet als aanbod terug te vinden maar vormen de kern van de scene. Dat het aanbod niet zozeer naar boven komt in onze inventarisatie is een gevolg ons denken in 'aanbod'. Vervolgonderzoek naar activiteiten van organisaties als bijvoorbeeld Noordstaat in Groningen, maar ook breder gerichte organisaties als Beatbox (Zwolle) of Kunstbende kan het beeld van de muziekwedukatieve infrastructuur nog weer verder verhelderen.

Instrumenten

In de inventarisatie van privé-aanbieders vonden we 46 verschillende instrumenten. Sommige docenten bieden les op meer dan een instrument. De meest aangeboden instrumenten zijn piano, gevolgd door zang en gitaar. De aangeboden instrumenten van muziekscholen hebben we niet op dit niveau geïnventariseerd maar het algemene beeld is weinig verassend: de grotere scholen bieden veel verschillende instrumenten, de kleinere scholen bieden een minder breed palet. 19 van de 175 muziekscholen bieden met meerdere docenten les op een en hetzelfde instrument aan.

Tabel 12: Instrumenten aangeboden door privé-aanbieders

Instrument	Groningen	Midden-Drenthe	Smallingerland	Totaal
accordeon	4	1	1	6
altviool	4			3
AMV		1	1	2
bandcoaching	2	1	1	4
bandoneon	1			1
banjo	1			1
basgitaar	6	1	1	8
blokfluit	4	2	1	7
bodhrán	1			1
cello	10			9
clavecimbel	1			1
compositie	1			1
contrabas	4			4
DJ	3			3
djembé	3		1	4
drums	20		4	23
dwarsfluit	3	1	4	8
fagot	1		1	2
gitaar	35	2	3	40
harp	1	1		2
hobo	1		1	2
hoorn	2	1		3
keyboard	9	2		11
klarinet	4	2	3	9
koper	1		2	3
mondharmonica			1	1
muziekproductie	3		1	4

orgel	1			1
panfluit	2			2
percussie	3		1	3
peuterswing	1			1
piano	55	4	8	67
saxofoon	9	1	2	12
slagwerk	2	2	2	6
songwriting	2			2
theorie	6			6
tin whistle	1			1
toetsen	2			2
trekzak	1			1
trombone	2			2
trompet	3			3
ukelele	2			2
viola da gamba	3			3
viol	22	1	1	22
zang	40	1	9	50
Aantal verschillende instrumenten	276	24	49	350

Doelgroepen

De geïnterviewde instituten en privé-aanbieders geven allen aan er te willen zijn voor alle doelgroepen. Jong en oud, vermogend of juist niet, hoog of laag opgeleid, met of zonder beperking en met of zonder migratieachtergrond. Maar op de vraag of men in de praktijk een afspiegeling van de samenleving op les heeft antwoordde niemand van de geïnterviewden positief. De privé-aanbieders zeggen vooral te worden gevonden door 'hoogopgeleide witte ouders'. Dat vindt men jammer, tegelijkertijd lijkt er door de privé-aanbieders die we spraken weinig gerichte actie te worden ondernomen gericht op het meer divers maken van het leerlingenbestand.

Of bijvoorbeeld een potentiële leerling met een migratieachtergrond de keuze maakt om muzieklessen te nemen hangt af van veel factoren. Een daarvan is of men zich herkent in het aanbod en de presentatie van de docent. Wanneer het instrument of de docent wordt herkend vanuit de eigen culturele achtergrond wordt de kans wellicht groter dat men gemotiveerd is om muzieklessen af te nemen. Zo bekeken helpt het niet dat docentenkorpsen van muziekscholen afgaand op de foto's op de websites overwegend lijken te bestaan uit mensen zonder migratieachtergrond.

Wanneer het gaat om muziekscholen, en dan met name de door de gemeente ondersteunde instellingen die we spraken, zien we dat er op allerlei plekken wel werk gemaakt wordt van het bereiken van nieuwe doelgroepen. Soms met hulp van lokale of landelijke projectsubsidies, bijvoorbeeld gericht op het sociale domein. Zo hoorden we in de gesprekken die we hadden met muziekscholen over de projecten 'muziek in de wijk' voor kinderen die

van huis uit minder snel met muziekonderwijs in aanraking komen, dagbestedingsprogramma 'Faders up'¹, het Meezingcafé² waarin men zingend een nieuwe taal leert en het project 'Hiphop naar binnen'³ met als doel om jongeren een positieve uitdaging te geven.

In de les

Hoe het er precies aan toe gaat in de lessen kunnen we niet zeggen maar we hebben wel meer dan 300 websites bezocht. Zodoende kregen we een beeld van hoe docenten en scholen zich profileren. Het is lastig om daar in cijfers iets over te zeggen maar het loopt enorm uiteen. 'Op de 1e pagina van mijn website zie je heel groot mijn hoofd. Ik lach heel vriendelijk. Kun je niks? Dan ben je welkom is de boodschap' vertelde een zangdocent ons. Aan de andere kant van het spectrum vonden we websites van aanbieders die beginnen met vertellen waar de docent gestudeerd heeft of in welk orkest de docent speelt. Er zijn scholen die het tarief op de eerste pagina vermelden, scholen die in hun communicatie appelleren aan samen muziek maken, aanbieders die zich als leerlinggericht profileren of waarbij het aanbieden van degelijke lessen de kernboodschap is.

¹ <https://popschoolharderwijk.nl/zorg-en-welzijn>, bezocht op 27 maart 2023.

² <https://www.meerpaal.nl/welzijns-activiteiten/meezingcafe>, bezocht op 27 maart 2023.

³ <https://www.harderwijksezaken.nl/nieuws/kick-off-hiphop-naar-binnen>, bezocht op 27 maart 2023.

7. Tarieven en toegankelijkheid

123 van de 175 instituten publiceerden lestarieven op hun website. Wanneer we geen tarief konden inventariseren was dat in een enkel geval omdat de muziekschool geen individuele lessen aanbiedt of (vaker) omdat er sprake is van een collectief waarbij de docenten hun eigen tarief bepalen. In sommige gevallen wordt de klant opgeroepen om contact op te nemen voor meer informatie over de lessen en tarieven. 154 van de 167 gevonden privé-aanbieders uit de gemeenten Groningen, Smallingerland en Midden-Drenthe communiceren hun lestarieven op de website.

Veel voorkomende lesvormen zijn 20, 25 of 30 minuten per week of per twee weken. Om de tarieven met elkaar te vergelijken hebben we deze omgerekend naar een uurprijs. We hebben daarbij steeds het tarief voor individuele jaarcursussen aangehouden. Veel aanbieders bieden naast jaarcursussen ook strippenkaarten van bijvoorbeeld 10 lessen. Het uurtarief ligt in deze gevallen vaak hoger. De genoemde tarieven gelden voor lessen aan leerlingen onder de 21 jaar. De lesprijs voor volwassenen van 21 jaar en ouder is meestal verhoogd met de wettelijke BTW van 21%. In sommige gemeenten is het verschil tussen tarieven aan beide doelgroepen groter omdat gemeentelijke ondersteuning alleen bestemd is voor lessen aan jongeren. Volwassenen betalen in deze gevallen een (bijna) kostendekkend tarief.

Tabel 13: Gemiddelde tarieven voor een uur muziekles aan leerlingen onder de 21 jaar

	n	Gemiddelde uurprijs	laagste	hoogste
Les bij een muziekschool of een privé-aanbieder				
Muziekschool	123	€ 41,87	€ 21,70	€ 61,32
Privé-aanbieder	154	€ 41,14	€ 22,00	€ 59,00
Les bij een muziekschool in...				
Drenthe	10	€ 37,85	€ 26,00	€ 50,00
Flevoland	9	€ 45,69	€ 35,63	€ 56,10
Fryslân	20	€ 37,28	€ 21,70	€ 47,00
Gelderland	32	€ 43,25	€ 25,71	€ 61,32
Groningen	22	€ 42,32	€ 25,85	€ 55,00
Overijssel	30	€ 43,30	€ 28,93	€ 56,39
Les bij een privé-aanbieder in...				
Groningen	124	€ 41,22	€ 22,00	€ 59,00
Midden-Drenthe	5	€ 43,44	€ 34,17	€ 49,90
Smallingerland	25	€ 39,98	€ 30,00	€ 55,00
Les bij een muziekschool				
Met gemeentelijke ondersteuning	42	€ 38,25	€ 21,70	€ 61,32
zonder ondersteuning	81	€ 43,74	€ 26,00	€ 58,40
Les bij een muziekschool met verschillende organisatievormen				
Collectief	24	€ 41,30	€ 24,58	€ 61,32
Kunstencentrum	31	€ 38,66	€ 21,70	€ 56,39
Privéschool	67	€ 43,68	€ 26,00	€ 58,40

Een aantal zaken valt op in bovenstaande tabel:

- Muziekles bij een muziekschool of een privé-aanbieder is gemiddeld ongeveer even duur.
- De goedkoopste individuele muzieklessen bij een muziekschool zijn te vinden in Friesland en de duurste in Gelderland. Gemiddeld betaalt men in Flevoland het meeste en in Drenthe het minst.
- Muziekles bij een kunstencentrum is vaak goedkoper dan bij een collectief of een privéschool.
- Les bij een financieel ondersteunde instelling is gemiddeld goedkoper dan bij een muziekschool die geen ondersteuning ontvangt. Een aantal instellingen valt onder de categorie 'wel ondersteuning' maar gebruikt die ondersteuning voor andere zaken zoals het binnenschools onderwijs, muziekles in groepen of muziekprojecten binnen het sociaal domein en niet om de tarieven voor (individuele) muzieklessen te drukken. De lestarieven van deze instituten zijn wel meegenomen in het gemiddelde. Het gemiddelde tarief van alle instellingen die financiële ondersteuning wel gebruiken om de lesprijs te verlagen zal daarom nog lager uitvallen.

Toegankelijkheid

Bij het gemiddelde uurtarief van € 41,87 (bij een muziekschool) kost een seizoen individuele muziekles € 837,40. We gaan dan uit van 40 lesweken en 30 minuten per les. Er zijn veel instituten die lessen van 20 minuten aanbieden. Het gemiddelde jaarbedrag wordt dan € 558,27. Andere mogelijke lesvormen zijn tweewekelijkse lesvormen, duolessen en strippenkaarten. Sommige muziekscholen geven een korting van 5 of 10 procent voor een tweede kind dat op les komt. We vonden de volgende regelingen voor gezinnen voor wie het betalen van het de bovenstaande bedragen een probleem is.

Jeugdfonds sport en cultuur

Het jeugdfonds sport en cultuur heeft samenwerking met 232 van de 342 Nederlandse gemeenten (cijfers 31 december 2021⁴) en houdt voor cultuur als richtlijn een ondersteuning aan van 405 euro per kind. 9726 kinderen werden in 2021 door het jeugdfonds geholpen. Afhankelijk van de lesvorm kan het jeugdfonds de helft tot driekwart van het lesgeld betalen. Het jeugdfonds hanteert geen duidelijke inkomenseis. Aanvragen voor het fonds lopen via een lokale intermediair. Ook een muziekdocent kan de rol van intermediair vervullen. In sommige gemeenten zijn er lokale vergelijkbare fondsen.

Gemeentelijke minimaregeling

Veel gemeenten hebben een minimaregeling of stadspas. De voorwaarden lopen uiteen. Voor muziekles kunnen bedragen van 300 tot 600 euro worden aangevraagd. Meestal geldt als voorwaarde dat de aanvrager niet meer dan 130% van het minimuminkomen verdient. We hebben geen inzicht in hoeveel er gebruik wordt gemaakt van de minimaregelingen. Muziekscholen die we spraken vinden het een goede voorziening maar wijzen op de grote groep mensen met een inkomen van net boven het minimum voor wie muzieklessen financieel toch nog niet bereikbaar zijn.

Inkomensafhankelijke bijdrage.

We vonden twee muziekscholen waar men werkt met een inkomensafhankelijke bijdrage. (Ouders van) cursisten uit de laagste inkomensgroep (verzamelinkomen tot € 20.000 per jaar) betalen bij een van deze scholen per jaar

⁴ <https://jeugdfondssportencultuur.nl/download/26199>, bezocht op 3 februari 2023.

€ 157,50 voor een wekelijkse les van 25 minuten. Dat komt overeen met een uurprijs van € 9,69. Tot een verzamelinkomen van meer dan € 41.000,- loopt het tarief in 4 stappen op. Voorwaarde om in aanmerking te komen is dat de cursist zijn belastingaangifte laat zien aan de muziekschool. We spraken ook muziekscholen die het beoordelen van de hoogte van het verzamelinkomen niet als hun taak beschouwen. Voor alle drie bovengenoemde regelingen is het nodig om als klant iets te vertellen over je eigen financiële positie om in aanmerking te komen. Dat kan in de praktijk voor mensen een drempel zijn.

Ten slotte moet gezegd dat we in deze paragraaf bij de bepaling van jaarbedragen alleen de tarieven voor individuele lessen hebben vergeleken. We kozen hiervoor omdat deze tarieven het gemakkelijkst te vergelijken zijn. De individuele les is in veel gevallen de duurste lesvorm uit het aanbod. Er zijn veel muziekscholen die op allerlei manieren cursusaanbod bieden dat beter betaalbaar is, bijvoorbeeld door het aanbieden van duo- of groepslessen of minder lessen per jaar (strippenkaarten).

8. Arbeidspositie muziekdocenten

In dienst of zelfstandig

Bij 30 van de 175 gevonden instituten (17%) zijn muziekdocenten in dienst. 145 scholen (83%) werken uitsluitend met zzp'ers. De instituten waar docenten in dienst zijn, zijn bijna allemaal kunstcentra. In de provincie Drenthe zijn nergens muziekdocenten in dienst. Een van de gevonden instituten waar docenten in dienst zijn neemt geen nieuwe docenten meer in dienst. Alle nieuwe docenten zijn daar zzp'ers. Maar het omgekeerde gebeurt ook. Uit angst voor naheffingen van de fiscus is een kunstencentrum bezig om zzp-docenten die namens het instituut jaarcursussen verzorgen in dienst te nemen. Tijdens de interviews hoorden we over verschillende overwegingen om met zzp'ers te werken. Sommigen zijn praktisch van aard. Anderen kiezen meer uit overtuiging voor werken met zzp'ers of docenten in dienst.

De belangrijkste reden om met zzp'ers te werken: het aantal leerlingen verloopt soms grillig en de formatie is daarop gemakkelijker aan te passen, bovendien is het in veel gevallen goedkoper. Kunstcentra maar ook privéscholen doen hun best om zzp'ers er ondanks hun zelfstandige status wel bij het docententeam te laten horen, bijvoorbeeld door ze (betaald) deel te laten nemen aan scholingsmomenten en vergaderingen. Een niet door de gemeente ondersteunde privéschool liet ons weten de mogelijkheid onderzocht te hebben om docenten in dienst te nemen. Maar dat bleek te duur. Een kunstencentrum vertelde dat het, zeker wanneer je een substantieel aantal uren kunt bieden en je docenten netjes wilt betalen, juist duurder is om met zzp'ers te werken dan om docenten conform de CAO Kunsteducatie in dienst te nemen.

We lazen in een jaarverslag dat een Gelders Kunstencentrum “geen docenten meer in dienst heeft, maar enkel werkt met vele kunstaanbieders (zzp'ers), strookt met haar transitie naar een onafhankelijke organisatie”. Het is een gedachte die we meer zien en die de basis lijkt te vormen voor de werkwijze van de netwerkorganisatie. In veel van deze gevallen mag iedere docent onderdeel worden van de school. Niet de organisatie, maar de klant bepaalt door wel of geen les af te nemen of de docent kwaliteit biedt of niet, zo is de gedachte.

Docenttarieven

54 muziekdocenten die op zzp basis werken reageerden op onze oproep om hun uurtarief met ons te delen. 101 zelfstandig opererende docenten uit de gemeenten Midden-Drenthe, Groningen en Smallingerland vermelden hun uurtarief op hun website. Zodoende kunnen we op basis van 155 docenten een gemiddeld tarief bepalen. Bij alle tarieven in dit hoofdstuk is gekeken naar het tarief voor individuele lessen aan leerlingen onder de 21 jaar. Deze lessen zijn vrijgesteld van BTW. Vermelde prijzen voor lessen van 20 of 30 minuten zijn omgerekend naar uurtarieven om te kunnen vergelijken.

Wanneer docenten ons vertelden lokaalhuur te betalen hebben we deze van het opgegeven tarief afgetrokken om een netto tarief te bepalen. Alle tarieven zijn inclusief lesvoorbereiding en administratie. Reiskosten zijn buiten beschouwing gelaten. zzp-docenten bij kunstinstellingen krijgen over het algemeen wel reiskosten vergoed en vaak zijn er ook uren beschikbaar voor deelname aan vergaderingen en open dagen.

Tabel 14: Gemiddelde docenttarieven

Docenttarieven	n	gemiddelde	laagste	hoogste
zzp-docenten	155	€ 41,20	€ 20,00	€ 75,00
Docenten die factureren naar:				
leerlingen	127	€ 41,71	€ 20,00	€ 75,00
een muziekschool	28	€ 38,89	€ 21,00	€ 60,00
- met gemeentelijke ondersteuning	12	€ 45,08	€ 23,00	€ 55,00
- zonder gemeentelijke ondersteuning	16	€ 34,25	€ 21,00	€ 60,00

Het gemiddelde uurtarief van afgestudeerd zzp muziekdocenten is € 41,20. Het laagst gevonden tarief is € 20,-. Het hoogste is € 75,- per uur. zzp-docenten die het lesgeld rechtsreeks bij hun leerlingen in rekening brengen factureren gemiddeld meer dan naar een muziekschool. Het gemiddelde tarief dat docenten factureren naar gesubsidieerde muziekscholen is meer dan tien euro hoger dan naar muziekscholen zonder subsidie.

De docenten uit de steekproef vergezelden hun reactie in sommige gevallen van een toelichting.

- Een pianodocent: "Als je ziet wat die DJ's verdienen, mogen we best wat zakelijker zijn als muzikant."
- Een gitaardocent: "Zoals je ziet: geen vetpot! Maar dit is wat in deze regio economisch haalbaar is."
- "Mijn tarief lijkt aan te sluiten op de richtlijnen maar als zzp'er ervaar ik dat dit veel te laag is en het eigenlijk op minimaal 60 euro zou moeten liggen wil ik al mijn vast lasten, pensioen, vakantiegeld, verzekeringen etc. van betalen. Momenteel kan ik rondkomen maar sparen lukt maar matig. Ik heb circa 60 leerlingen waarvan de meeste volwassenen en deze hebben eens per 2 weken les." Aldus een docent uit Gelderland.
- Een pianodocent met een tarief van € 47,-/uur: "Ik ben redelijk tevreden met dit tarief, volgend jaar zal ik ook weer een flink percentage moeten stijgen, net zoals ik afgelopen jaren heb gedaan. Ik merk daarbij trouwens niet dat er mensen afhaken omdat het te duur wordt en ik krijg ook geen klachten."
- Een onlangs afgestudeerd docent basgitaar: "Mijn tarief ging niet omhoog na afstuderen. Het kan eigenlijk niet uit."
- Een docent, werkzaam bij een privéschool: "Dit schooljaar is het uurtarief gestegen met grofweg 10%, in lijn met de inflatie. Omdat ze de tarieven voor de leerlingen gelijk wilden houden is er besloten om minder lesweken per jaar te hebben. Hierdoor is mijn uurloon omhooggegaan maar op jaarbasis is het totale loon per leerling hetzelfde gebleven. Wel heb ik twee tot drie avonden extra vrij in het jaar. Hoera?"

zzp adviestarieven

Een aantal docenten verwijst bij de bepaling van het uurtarief naar het 'KNTV-tarief'. De Koninklijke Nederlandse Toonkunstenaars Vereniging bestaat niet meer maar een voortzetting van deze organisatie, de Vrije KNTV publiceert nog elk jaar minimum adviestarieven. Voor 2022 is het tarief voor privé pedagogen € 45,50 per uur.⁵ De Nederlandse Toonkunstenaarsbond (NTB) hanteert € 55,-. "Geen adviestarieven, die mogen wij van de Nederlandse overheid nog steeds niet geven, maar tarieven gebaseerd op de praktijk van leden, ontleend aan cao's (die ook voor veel 'zelfstandigen' leidend horen te zijn) of aan subsidievoorwaarden van onder meer Sena."⁶ Aldus Erwin Angad-Gaur, adviseur van NTB/Kunstenbond en hoofdredacteur van Muziekwereld.

⁵ <https://www.vrijekntv.nl/tarieven-kntv>, bezocht op 27 februari 2023.

⁶ <https://www.ntb.nl/kunstenbond-ntb-publiceert-tarievenlijst-2022>, bezocht op 27 februari 2023.

De tarieven die de KNTV en NTB hanteren houden geen rekening met ervaringsjaren. Platform Arbeidsmarkt Culturele en Creatieve Toekomst (ACCT), een netwerkorganisatie gefinancierd door het ministerie van OC&W ontwikkelde een online rekentool waarmee de verschillende CAO's uit de culturele sector omgerekend kunnen worden naar zzp tarieven.⁷ De salarisschalen uit de CAO Kunsteducatie worden als volgt vertaald:

- 0 ervaringsjaren: € 39,52
- 10 ervaringsjaren: € 49,75
- 20 ervaringsjaren: € 61,96

Een vergelijking van de aangetroffen uurtarieven met de adviestarieven ziet er als volgt uit:

- 114 van de 155 docenten werken voor een tarief onder het KNTV-tarief (74%).
- 148 van de 155 docenten werken voor een tarief onder het NTB-tarief (96%).
- Vergeleken met loontabellen uit de CAO Kunsteducatie per 1 januari 2022 werken alle 155 docenten gemiddeld voor een tarief dat overeenkomt met 2 ervaringsjaren.

Het is mogelijk om een nuances te maken die een lager tarief zouden kunnen verdedigen. 'Bij ons hoeven ze alleen les te geven' hoorden we van een muziekschool die docenten de roostering en het aanschaffen van lesboeken uit handen hebben genomen. Maar onze conclusie is dat een eerlijke vergoeding zoals bijvoorbeeld genoemd in de Fair Practice Code⁸ voor een groot deel van de zelfstandig opererende muziekdocenten in het naschools onderwijs nog ver weg is.

Tekort aan muziekdocenten

Een groot deel van de muziekscholen vertelde ons dat het lastig is om nieuwe docenten te vinden. Vanuit de grotere muziekscholen is men vooral op zoek naar docenten die niet alleen specialist zijn op hun instrument maar die ook met groepen kunnen werken. Aan dit type docent lijkt een tekort te ontstaan. Ook hoorden we vaak de behoefte aan docenten die verder kunnen kijken dan muziek als ambacht. In hoeverre het docententekort een rol speelt hangt voor muziekscholen verder af van de volgende factoren:

- Muziekscholen in de stad vinden eenvoudiger nieuwe docenten dan de scholen in de regio.
- Niet zo verrassend: scholen die goede arbeidvoorwaarden kunnen bieden zoals een gunstig uurtarief, reiskosten of een dienstverband, zeggen minder last te hebben van het tekort. Scholen die een lager uurtarief bieden, hebben een groot verloop. Wanneer docenten op een andere plek aan de slag kunnen tegen betere arbeidsvoorwaarden, dan zijn ze snel weer weg.
- In de regio Groningen spreekt een groot deel van de pas afgestudeerden geen Nederlands als gevolg van het internationale karakter van de opleidingen van het Prins Claus Conservatorium. Veel scholen en privédocenten geven aan dat dit voor de regio een probleem is. Het is een probleem dat veel minder speelt in de regio Zwolle omdat het percentage internationale studenten daar veel lager ligt.

Sommige privédocenten zeiden zich zorgen te maken over de toekomst van hun instrument in de regio. Een aantal blokfluitdocenten in het noorden nadert bijvoorbeeld de pensioengerechtigde leeftijd en men vraagt zich af waar de nieuwe docenten vandaan moeten komen. In het noorden en oosten van het land is geen blokfluitopleiding en de hoofdvakopleidingen blokfluit in de randstad hebben de focus volgens de geïnterviewde docent liggen op de uitvoerende praktijk.

⁷ <https://www.digipacct.nl/cao-loon-naar-zzp-tarief>, bezocht op 27 februari 2023.

⁸ <https://fairpracticecode.nl/nl>, bezocht op 27 maart 2023.

9. Gemeentelijke ondersteuning

61 van de gevonden 175 instituten (35%) ontvangt op de een of andere manier ondersteuning van gemeenten. Andersom is het interessant om te bekijken in hoeverre gemeenten naschools muziekonderwijs ondersteunen of faciliteren. Dit onderwerp komt niet terug in onze onderzoeksvragen maar is bijvangst. De informatie die we vonden op websites van kunstcentra hebben we aangevuld met die op websites van gemeenten binnen de 6 doorzochte provincies. Bij twijfel zijn cultuurnota's van de betreffende gemeenten geraadpleegd.

De vraag of er sprake is van ondersteuning is niet altijd eenvoudig te beantwoorden en roept in sommige gevallen discussie op. Wanneer de gemeente een gebouw neerzet waar zzp-docenten een ruimte kunnen huren, is er dan sprake van ondersteuning of niet? De meningen daarover zijn vooral onder muziekdocenten verdeeld. Daarboven ligt nog de vraag of het ondersteunen van naschools muziekonderwijs überhaupt een taak van de gemeente zou moeten zijn. We hebben de gemeenten voor deze inventarisatie onderverdeeld in drie categorieën: de gemeente ondersteunt, ondersteunt niet of faciliteert. Daarbij erkennen we dat deze onderverdeling voor discussie vatbaar is. Voor de precieze verdeling van gemeenten over de drie categorieën verwijzen we naar bijlage II.

1. De gemeente ondersteunt (54 van de 122 gemeenten)

De gemeente ondersteunt een muziekschool of een kunstinstelling die naschools muziekonderwijs aanbiedt. Hierbij gaat het niet alleen om financiële ondersteuning aan een van de 34 gevonden kunstcentra. Er zijn ook gemeenten die docentencollectieven ondersteunen en er zijn gemeenten waar een docentencollectief namens de leerling een subsidie aanvraagt bij de gemeente. In Heerenveen en Eemsdelta werkt men met een stimuleringsbijdrage per inwoner, een bedrag dat de inwoner via de netwerkorganisatie mag besteden bij een privé-aanbieder. In de praktijk leidt dit tot een korting van ongeveer € 200 per jaar op het lesgeld. Gemeenten die alleen een vereniging uit de HaFaBra sector ondersteunen hebben we niet ondergebracht in deze categorie omdat we niet weten of er instrumentale les wordt aangeboden en of de ondersteuning daaraan ten goede komt.

2. De gemeente faciliteert (15 van de 122 gemeenten)

In deze gemeenten is er meestal een cultuurgebouw te vinden waar privé-aanbieders van muzieklessen een lokaal kunnen huren. De privé-aanbieders factureren zelf aan hun leerlingen en zijn meestal niet verenigd. Voorbeelden van dit model vonden we in Assen, Deventer, Apeldoorn, Drachten en Arnhem. In sommige gemeenten is er een kunstencentrum met een binnenschoolse taak dat voor het naschools onderwijs functioneert als lokaalverhuurbedrijf. Ook deze gemeenten vallen binnen deze categorie. Huurprijzen die we vonden waren € 3,50, € 5,-, € 6,-, of €7,- per uur. € 0,80 per m³ per uur of € 20,- per dagdeel. In sommige gevallen wordt er afgerekend per daadwerkelijk gegeven lesuur. In andere gevallen wordt ook huur in rekening gebracht voor de gaten in het lesrooster.

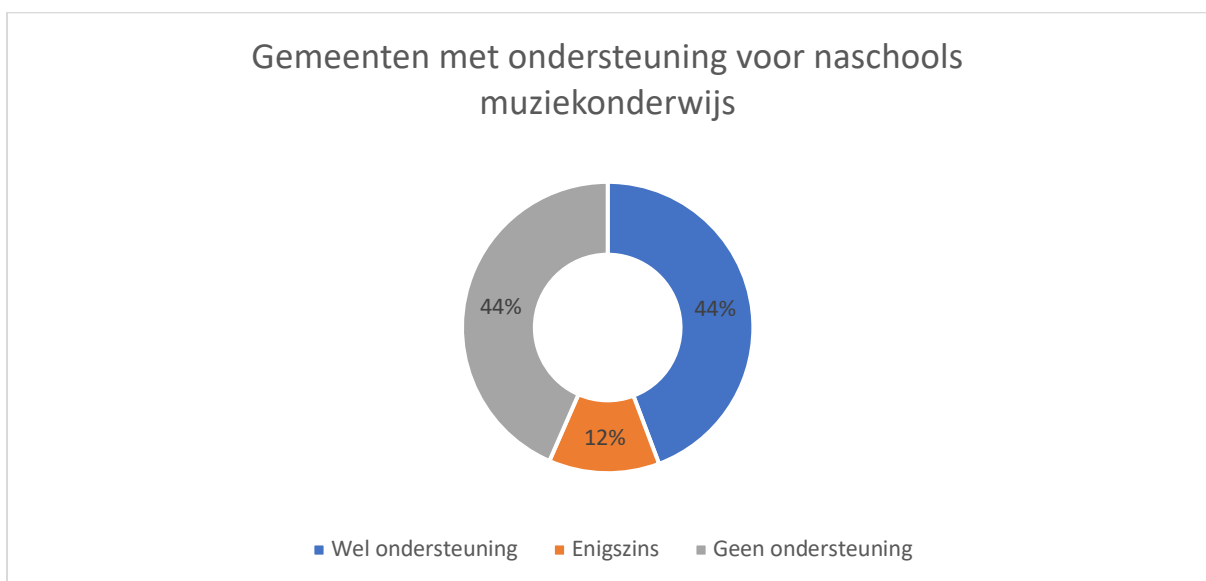
3. De gemeente ondersteunt niet (53 van de 122 gemeenten)

De gemeente uit deze categorie rekent het mede financieren of faciliteren van naschools muziekonderwijs niet tot haar taak. Het kan zijn dat er in deze gemeente wel een jeugdfonds sport & cultuur of een minimaregeling is. Deze is meestal gericht op gezinnen met een inkomen tot 130% van het bestaansminimum en de bijdrage dekt

in de regel niet de volledige kosten voor muzieklés. Gemeenten waarin een ondersteunde culturele instelling een website bijhoudt waarop privé-aanbieders te vinden zijn die op hun eigen locatie lesgeven, hebben we ook ondergebracht in deze categorie. Voorbeelden hiervan zijn Zwolle, Harderwijk, Leeuwarden en Hardenberg.

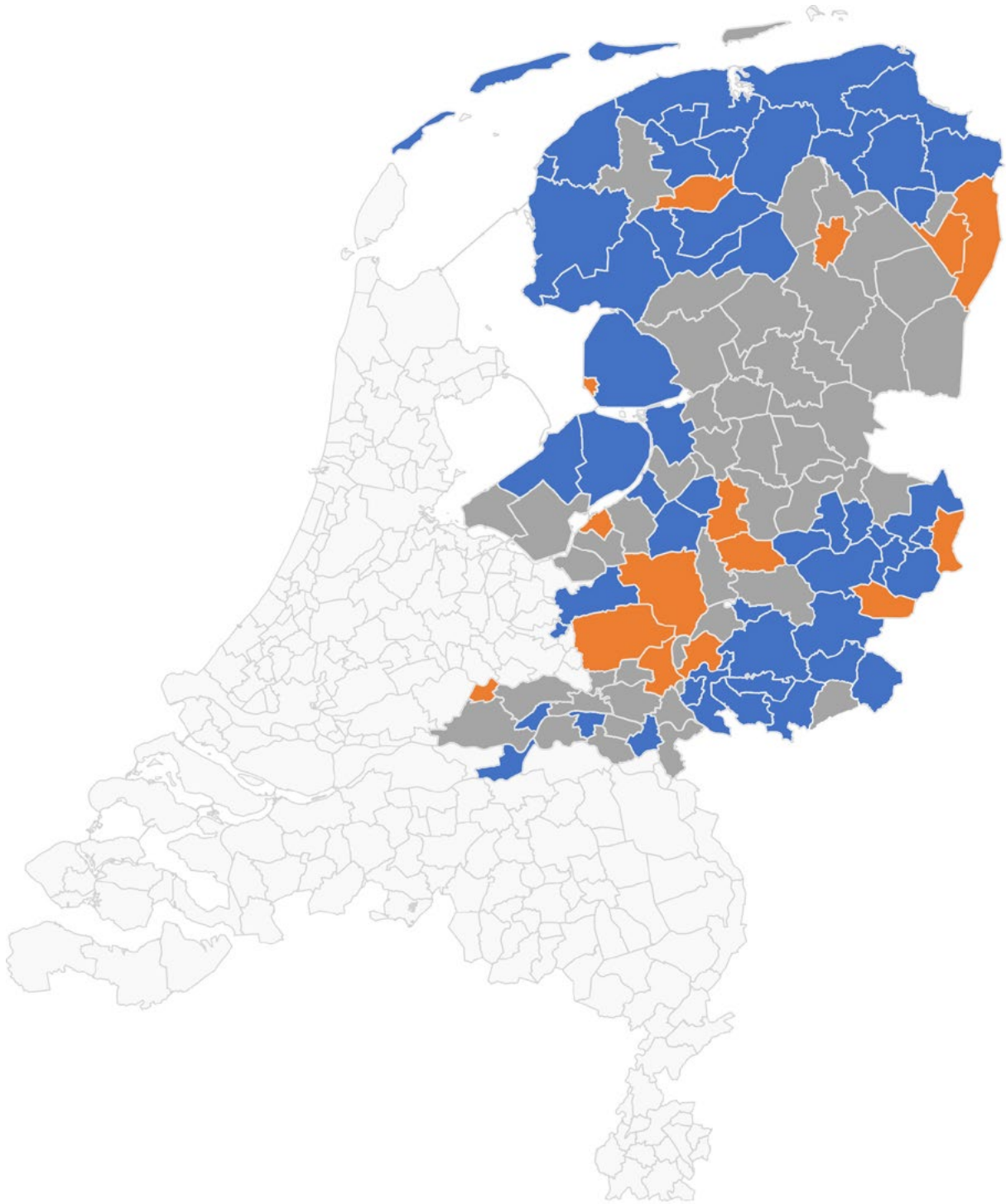
Ten tijde van het schrijven van dit rapport heeft Scala Centrum voor de kunsten faillissement aangevraagd⁹. De vijf gemeenten die Scala financieel ondersteunen hebben we opgeteld bij de categorie 'ondersteunt niet'. De gemeenten lijken niet afwijzend te staan tegenover ondersteuning van naschools muziekonderwijs en onderzoeken op dit moment de mogelijkheden daartoe binnen de nieuw ontstane situatie. Tegelijkertijd stellen we vast dat er op het moment van deze inventarisatie geen sprake is van ondersteuning. De twee docentencollectieven in het voormalig werkgebied van Scala zijn op het moment van schrijven nog in oprichting en daarom niet meegeteld in onze inventarisatie.

Nog een belangrijke nuance: we spraken een aantal culturele instellingen die subsidie ontvangen voor projecten binnen het sociaal domein waarbij je zou kunnen stellen dat muziek als middel wordt gebruikt, gericht op bepaalde doelgroepen. Bijvoorbeeld voor het tegengaan van vereenzaming door samen in een koor te zingen of door jongeren van de straat te houden door ze te betrekken bij een hip-hop werkplaats. Gemeenten die subsidies aan dergelijke activiteiten niet combineren met het ondersteunen van naschools muziekonderwijs voor een brede doelgroep vallen in de derde categorie. De blik van deze paragraaf en diagrammen is redelijk nauw. We proberen alleen de vraag te beantwoorden in hoeverre naschools muziekonderwijs voor elke inwoner van de gemeente wordt ondersteund.

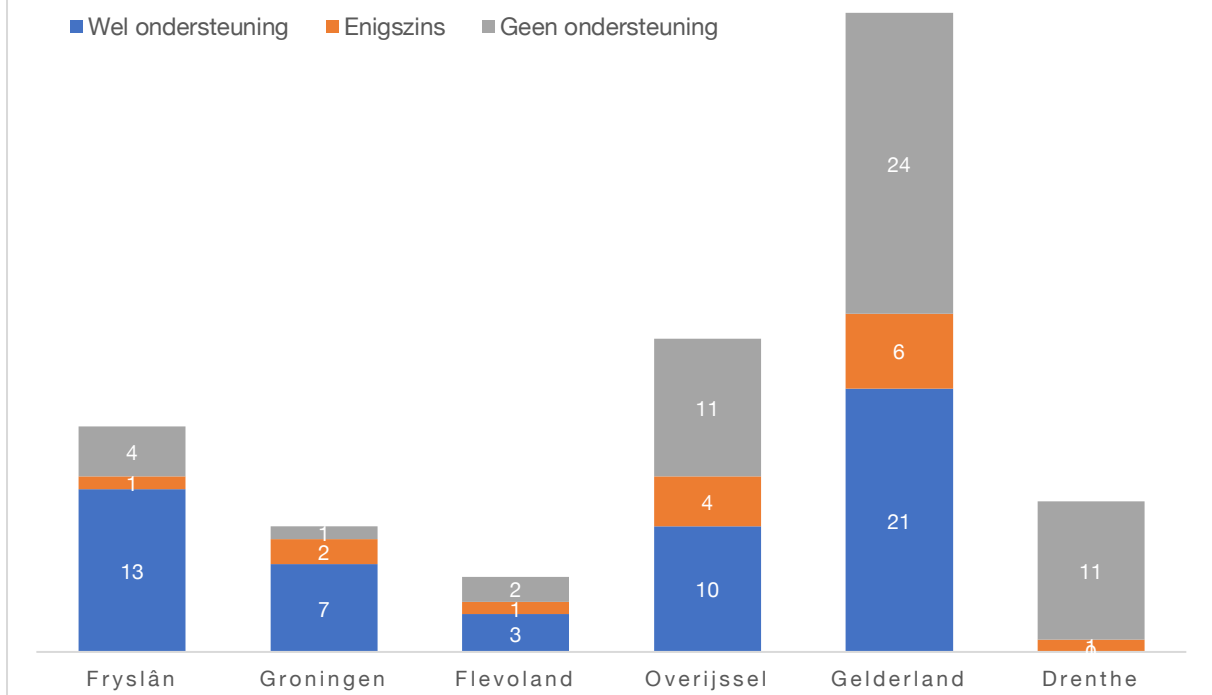
Figuur 2 Gemeentelijke ondersteuning muziekonderwijs - percentages

⁹ <https://dvhn.nl/drenthe/Doek-valt-definitief-voor-kunstencentrum-Scala-28314016.html>, bezocht op 14 april 2023.

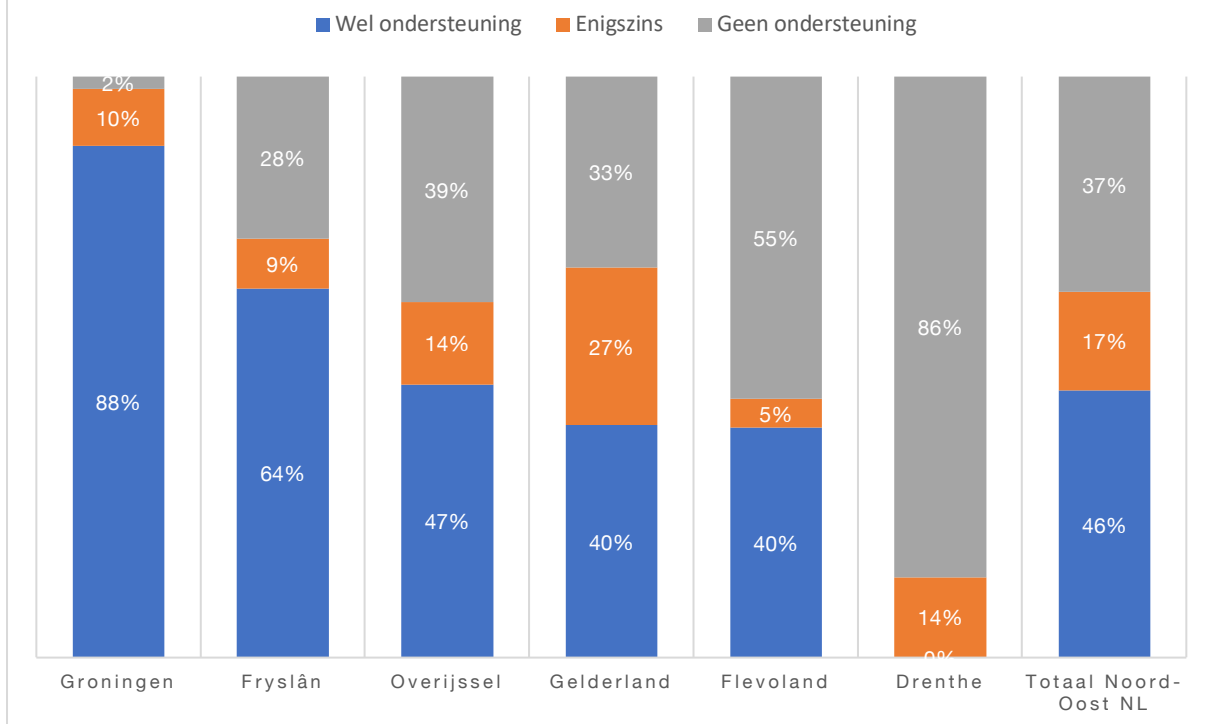
Figuur 3 Gemeentelijke ondersteuning muziekonderwijs - kaart

Aantal gemeenten dat naschools muziekonderwijs ondersteunt.

Figuur 4 Gemeentelijke ondersteuning muziekonderwijs - aantallen per provincie

% Inwoners woonachtig in een gemeente die naschools muziekonderwijs ondersteunt.

Figuur 5 Gemeentelijke ondersteuning muziekonderwijs - percentage inwoners per provincie

10. Conclusies

'De muziekschool is niet verdwenen maar de vormen zijn wel veranderd' was de conclusie van onze eerste inventarisatie. Ook na deze tweede inventarisatie blijft deze conclusie overeind. We vonden 175 muziekscholen in Noord- en Oost-Nederland. Het meest voorkomende organisatiemodel is de privéschool. We vonden 167 privé-aanbieders in een steekproef van drie gemeentes. Het overgrote deel van de gevonden docenten heeft een conservatoriumachtergrond. De onderlinge verschillen tussen de aanbieders zijn groot, zowel qua organisatievorm als de insteek van het lesaanbod. Tegelijkertijd lijkt het lesaanbod qua instrumenten nog vrij traditioneel. De doelgroep lijkt weinig divers. We zijn benieuwd of dat te maken heeft met het zoekgebied (Noord- en Oost-Nederland), onze manier van zoeken of met de sector zelf.

Wanneer het gaat om de toegankelijkheid van muziekles, dan maakt het binnen het noorden en oosten van Nederland nogal uit waar je woont. Tarieven van muzieklessen lopen sterk uiteen van € 20,- tot € 75,- per uur. Muziekles bij een muziekschool met gemeentelijke ondersteuning is gemiddeld € 5,- per uur goedkoper dan bij een school zonder gemeentelijke ondersteuning. Muziekles in Flevoland is meer dan 8 euro duurder dan in de goedkoopste provincie: Fryslân. Ook zien we dat bewoners van minder stedelijk gebied in veel gevallen verder moeten reizen voor een muziekschool of muziekdocent.

Bij 17% van de gevonden scholen zijn muziekdocenten in dienst. Bij de overige 83% lopen de arbeidsvoorwaarden uiteen. Gemiddeld zijn de uurtarieven aan de lage kant wanneer je deze vergelijkt met de verschillende geadviseerde tarieven. Met name in de regio lijkt een tekort te ontstaan aan muziekdocenten. Voor jonge docenten is er genoeg werk. Tegelijkertijd is het arbeidsperspectief niet in alle gevallen rooskleurig.

Naschools muziekonderwijs kan nog in 54 van de 122 onderzochte gemeenten op ondersteuning rekenen. 15 gemeenten faciliteren naschools muziekonderwijs bijvoorbeeld door een gebouw laagdrempelig ter beschikking te stellen. 53 gemeenten zien ondersteuning van naschools muziekonderwijs niet als hun taak. De onderzochte provincies verschillen wat dit betreft sterk van elkaar. Heeft in Groningen nog 87% van de inwoners toegang tot ondersteund naschools muziekonderwijs, in de provincie Drenthe is dat percentage 0.

11. Vervolg

Voor het Prins Claus Conservatorium, het ArtEZ Conservatorium en het lectoraat Kunsteducatie is een belangrijk doel van de inventarisatie beter zicht krijgen op het werkveld. De instituten nemen zich voor om – elk op hun eigen manier – het gesprek met het veld voort te zetten om uiteindelijk het onderwijs beter te kunnen laten aansluiten op de beroepspraktijk.

Voor het lectoraat Kunsteducatie is het in kaart brengen van de stand van zaken van naschools muziekonderwijs belangrijk omdat het mogelijk wordt om discussies te voeren op basis van de feiten. Tegelijkertijd zien we het tellen van muziekscholen eigenlijk niet als onze taak. Na deze tweede inventarisatie gaan we dan ook graag weer terug naar wat wel onze kerntaak is: het doen van onderzoek naar kunsteducatie, en in dit geval specifiek: het onderzoeken hoe we naschoolse muziekeducatie zo kunnen vormgeven dat het past bij het karakter van deze tijd.

Dat neemt niet weg dat we razend benieuwd zijn naar hoe het gesteld is met het instrumentaal/vocaal onderwijs in de onderste helft van het land. We nodigen koepelorganisaties, onderwijsinstellingen, overheden of 2^e-lijns instellingen dan ook uit om ons onderzoek voort te zetten zodat er een landelijk beeld ontstaat. We vertellen op verzoek graag over onze methode.

Mogelijk vervolgonderzoek van onze kant zou zich kunnen richten op wat er zich binnen de lokalen afspeelt. Wat is de bandbreedte waarbinnen muziekdocenten in het naschools onderwijs zich bewegen, qua methodiek en benadering van de leerling? En is het mogelijk om op basis hiervan te komen tot een typologie van muziekdocenten?

Tenslotte hebben we het gevoel dat we een deel van het aanbod nog niet goed in beeld hebben. Het is het deel dat minder goed naar boven komt omdat het zich afspeelt in minder structureel en soms informeler verband, bijvoorbeeld in culturele broedplaatsen. Het in kaart brengen van deze plekken en de bijbehorende succesverhalen en uitdagingen is een mogelijke vervolgstap.

12. Verantwoording

Tussen 19 december 2022 en 8 februari 2023 zijn interviews gehouden met directeuren, coördinatoren, programmaleiders en docenten, werkzaam bij:

- TACT Muziek, Hatterm
- Amphion, Doetinchem
- Cultuurbedrijf Noordoostpolder
- Cultuurplein, Epe en Heerde
- Grandesco Zwolle
- Ateliers Majeur, Heerenveen
- IVAK, Eemsdelta
- De Kubus, Lelystad
- MEC Muziek, Zwolle
- Popschool Harderwijk
- Podium Zuidhaege, Assen
- De Muziekmakerij, Arnhem

Daarnaast is gesproken met de volgende privé-aanbieders:

- Anneke Hoekman, docent blokfluit, Groningen en Smallingerland
- Hanneke Scheffers, docent zang, Groningen
- Ilse Hoekstra, docent gitaar, Groningen
- Jelle Visser, docent saxofoon, Smallingerland
- Nienke van Leijden, docent harp, Midden-Drenthe
- Saskia Rozeveld, docent viool, Groningen en Midden-Drenthe

De websites van de muziekscholen en privé-aanbieders zijn geraadpleegd tussen oktober 2022 en januari 2023.

Bijlage I: alle gevonden muziekscholen

C = collectief, P = privéschool, K = kunstencentrum, N = netwerkorganisatie, T = 2^e lijns instelling

Drenthe, 14 scholen:

Muziekschool MM, Emmen, C | Klankrijk Drenthe, Assen, C | Popschool Borger, C | Muzentuin, Beilen, K | Podium Zuidhaege, Assen, N | De Drumstudio, Emmen, P | Muziekschool Hidding, Klazienaveen, P | Muziekschool Hoogeveen, P | Muziekschool Klein, Zuidwolde, P | Het Strijkersgilde, Assen, P | Muziekschool de Hondsrug, Gieten, P | Muziekschooltje Annen, P | Muziekschool de Hoge Noot, Zuidlaren, P | Verhart Muziekeducatie, 2e Exloërmond, P

Flevoland, 12 scholen:

CKV Almere, C | Stichting Gitaarorkest Nederland, Almere, C | Muziekschool Zeewolde, C | Eut de Kunst Urk, Urk, C | De Kubus, Lelystad, K | De Meerpaal, Dronten, K | Cultuurbedrijf Noordoostpolder, Emmeloord, K | Your Musiqskool, Almere Haven, P | Flevo Muziekschool, Almere-Poort, P | Muziekplaza Zeewolde, P | Muziekschool Sietske Veldkamp en Ben Vermeulen, Lelystad, P | Popschool Emmeloord, P

Fryslân, 27 scholen:

Ars Musica, Hemrik, C | Kunst & COO, Oosterwolde, C | Stichting Muziek Onderwijs op Terschelling, Midsland, C | SMV Vlieland, Oost-Vlieland, C | Muziekschool Ameland, Nes, C | Cultuurcentrum de Waldsang, Buitenpost, C | It Toanhus, Joure, K | Kunstencentrum Atrium, Sneek, K | Seewyn Kunsteducatie, Franeker, K | Opus 3, Centrum voor muziek in Noordoost Friesland, Dokkum, K | Ateliers Majeur, Heerenveen, N | De Lawei, Drachten, N | Muziekcentrum De Speeldoos, Heerenveen, P | De Muziekkolder, Wolvega, P | Popskoalle Bolsward, Bolsward, P | Het Muziekhuis Bolsward, Bolsward, P | De Notenboom, Midsland, P | Gitaarschool Friesland, Leeuwarden, P | Muziekinstituut Friesland, Leeuwarden, P | Zanginstituut Friesland, Leeuwarden, P | Muziekschool Zuiderburen, Leeuwarden, P | Zangles Friesland, Deinum, P | Muziekschool Mezzoforte, Damwoude, P | Drumschool Drachten, Drachten, P | Elzer Educatie, Drachten, P | The Groove Factory, Drachten, P | De Muziekbende, Bakkeveen, P

Gelderland, 54 scholen:

TacT Muziek, Hattemerbroek, T | Popschool Harderwijk, C | Muziekschool Scherpenzeel, C | Kunsteducatie Culemborg, C | Muziekschool Zaltbommel, Zaltbommel, C | De Nieuwe Muziekschool Druten, Druten, C | Muziekschool All Music, Driel, C | Muziekplein Ede, C | De Nieuwe Arnhemse Muziekschool, Arnhem, C | De Muziekmakerij, Arnhem, C | Muziekschool Duiven, Duiven, C | Muziekschool Veluwezoom, Dieren, C | Muzecollectief, Zutphen, C | Segno Collectief, Ruurlo, C | SPMA (Samenwerkende particuliere muziekdocenten Apeldoorn), C | Muziekles Twello, C | Muziek Fabriek, Nunspeet, C | SMOOG St. Muziek in Oost-Gelre, Oost-Gelre, C | Muziekschool Barneveld, K | Zinder, Tiel, K | Lindenberg Huis voor de Kunsten, Nijmegen, K | Cultura Centrum voor Kunst en Cultuur, Ede, K | Popcentrum Jacobiberg, Arnhem, K | Liemers Kunstwerk!, Zevenaar, K | Rhedelijk Cultureel, Rheden, K | Amphion Cultuurbedrijf, Doetinchem, K | Boogie Woogie Cultuurcentrum, Winterswijk, K | De Muzehof Centrum voor de Kunsten, Zutphen, K | De Spelerij, Elburg, K | Cultuurplein Noord Veluwe, Heerde, K | Cultuurkust, Harderwijk, N | Rozet, Arnhem, N | Rhedense Instelling voor kunst en cultuur, Dieren, N | GIGANT markant in cultuur, Apeldoorn, N | Muziekcentrum Tirion, Ermelo, P | Muziekschool Nijkerk, Nijkerk, P | Main Music School, Kerkdriel, P | VOF Doesburg, Nijmegen, P | Muziekschool Muziek op Maat,

Nijmegen, P | Muziekdorp, Wijchen, P | De Gitaarschool, Bommel, P | Muziekschool Oost, Wageningen, P | Novae Popschool, Ede, P | Muziek- en dansschool Oosterbeek, P | Beatseed, Arnhem, P | T2 Centrum voor Muziek, Heelsum, P | Studio26 Podium voor Creatieve Industrie, Velp, P | Popacademie Aalten, P | Vocal Coaching Het Stembureau, Aalten, P | Muzieklessen Berkelland, Eibergen, P | Popcollege Zutphen, P | Drumschool Apeldoorn, Apeldoorn, P | Gitaarschool Apeldoorn, P | Villa Viola, Hattem, P

Groningen, 29 scholen:

SMO Samenwerkingsverband voor Muziekonderwijs Groningen, T | Kunstdelta, Eemsdelta, C | Muziekhuis 050, Groningen, C | Noorder Muziek Instituut, Groningen, C | Muziekles Groningen, Groningen, C | Cultuur Centrum Hogeland, Bedum, C | De Rijdende Popschool, Garmerwolde, C | Kunstkwartier, Zuidhorn, C | Kielzog, Theater en Kunstencentrum, Hoogezand, K | Kunstenschool ZG, Stadskanaal, K | MDT Veendam, Veendam, K | Cultuurhuis De Klinker, Winschoten, K | USVA, Groningen, K | VRIJDAG, Groningen, K | 't Clockhuys-CKC, Haren, K | IVAK, Centrum voor Kunst en Cultuur, Delfzijl, N | Muziekschool de Notenboom, Sappemeer, P | GMG Muziekscholen, Muntendam, P | Strijkersstudio, Groningen, P | Pianoles Groningen, P | Planet Drums, Groningen, P | Bass Muziek, Groningen, P | Meiborg Producties, Groningen, P | Muziekschool Ben Hesselink, Groningen, P | Groningen Guitar College, Groningen, P | Let It Rock Music Centre, Groningen, P | Zangstudio Noord, Groningen, P | Beall And Finch, Groningen, P | Muziekschool de Stadskerk, Groningen, P

Overijssel, 39 scholen:

Da Capo Dinkelland, Dinkelland, T | Muziekstudio Merel, Deventer, C | Muziek Onderwijs Centrum MOC Holten, Holten, C | Dans & Creatief Centrum Zwolle, C | Muziekmakerij Zwolle, C | Dubbelgreep, Zwolle, C | Popschool Grandesco, Zwolle, C | Muziekschool Olst-Wijhe, C | Muziekonderwijs Haaksbergen, C | Muziekschool Rijssen, K | Home of Talents, Goor, K | Kaliber Kunstschool, Enschede, K | Oyfo Kunst & Techniek, Hengelo, K | Fundament, Losser, K | Kulturhus Borne, K | Quintus Centrum voor de Kunsten, Kampen, K | Deventer Cultuurlink/Kunstcircuit, N | IJsselvilla, Deventer, N | Cultuurhus/Muziekhus Holten, Holten, N | Popschool Drums & Dance, Eibergen, P | Limai, Deventer, P | Pop Rock Factory, Nijverdal, P | De Muziekwereld, Enschede, P | PopScool, Hengelo, P | Totally Music, Almelo, P | De Tambourijn, Borne, P | Popschool Twenterand, Vroomshoop, P | Muziekschool Nathalie, Den Ham, P | Muziekschool Vechtdal, Dedemsvaart, P | Muziekschool Pianoforte, Ommen, P | MEC Muziek, Rouveen, P | Zwolse Vioolschool, Zwolle, P | L'escola Gitaarinstituut, Zwolle, P | Muziekschool Zwolle Zuid, Zwolle, P | De Zwolse Muziekschool, Zwolle, P | Youdrum, Zwolle, P | Yousing, Zwolle, P | Muziekcentrum Zwartewaterland, Belt-Schutsloot, P | Ploeg Muzieklessen, Genemuiden, P

Bijlage II: gemeenten die wel/niet/ enigszins ondersteunen

Provincie	Ondersteunt wel (54)	Faciliteert (15)	Ondersteunt niet (53)
Drenthe		Assen	Aa en Hunze, Borger-Odoorn, Coevorden, De Wolden, Emmen, Hoogeveen, Meppel, Midden-Drenthe, Noordenveld, Tynaarlo, Westerveld
Flevoland	Dronten, Lelystad, Noordoostpolder	Urk	Almere, Zeewolde
Fryslân	Achtkarspelen, Ameland, Dantumadiel, De Fryske Marren, Harlingen, Heerenveen, Noardeast-Fryslân, Ooststellingwerf, Súdwest-Fryslân, Terschelling, Tytsjerksteradiel, Vlieland, Waadhoeke	Smallingerland	Leeuwarden, Opsterland, Schiermonnikoog, Weststellingwerf
Gelderland	Barneveld, Berkelland, Bronckhorst, Doesburg, Doetinchem, Druten, Duiven, Elburg, Epe, Heerde, Maasdriel, Montferland, Nijmegen, Oost-Gelre, Oude IJsselstreek, Scherpenzeel, Tiel, Winterswijk, Zaltbommel, Zevenaar, Zutphen	Apeldoorn, Arnhem, Culemborg, Ede, Harderwijk, Rheden	Aalten, Berg en Dal, Beuningen, Brummen, Buren, Ermelo, Hattem, Heumen, Lingewaard, Lochem, Neder-Betuwe, Nijkerk, Nunspeet, Oldebroek, Overbetuwe, Putten, Renkum, Rozendaal, Voorst, Wageningen, West Betuwe, West Maas en Waal, Westervoort, Wijchen
Groningen	Eemsdelta, Groningen, Het Hogeland, Midden-Groningen, Oldambt, Veendam, Westerkwartier	Stadskanaal, Westerwolde	Pekela
Overijssel	Almelo, Borne, Dinkelland, Enschede, Hengelo, Hof van Twente, Kampen, Oldenzaal, Rijssen-Holten, Wierden	Deventer, Haaksbergen, Losser, Olst-Wijhe	Dalfsen, Hardenberg, Hellendoorn, Ommen, Raalte, Staphorst, Steenwijkerland, Tubbergen, Twenterand, Zwartewaterland, Zwolle

In de reeks 'Onderzoekspublicaties lectoraat Kunsteducatie Hanzehogeschool Groningen' verschenen de volgende delen:

1. Levin Stein – Sacred Harp singing in The Netherlands. An explorative case study. (2022)
2. Tekla Slangen en Evert Bisschop Boele – Schilderen met woorden. Op zoek naar de betekenis van Verhalen Vertellen voor de beoefenaars. (2022)
3. Corinne van Beilen en Rhea Hummel - Zoek ruimte. Een onderzoek naar de opstart en het verloop van leergemeenschappen cultuureducatie in Drenthe en Groningen. (2022)
4. Imre Kruis en Evert Bisschop Boele – Inventarisatie instrumentaal/vocaal muziekonderwijs Noord-Nederland. (2022)
5. Corinne van Beilen – Kunsteducatie in de regio. Verslag van de werkveldbijeenkomst Perron 18 op 3 november 2022. (2022)
6. Imre Kruis en Evert Bisschop Boele – Veranderende vormen. Inventarisatie instrumentaal/vocaal muziekonderwijs Noord- en Oost-Nederland. (2023)